

УДК 325.455:636:631.155.6

НАПРЯМИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ТВАРИННИЦТВА

Аверчєва Н.О. – к. е. н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Дослідження сучасних тенденцій розвитку галузі тваринництва на рівні країни та окремих регіонів свідчить, що вирощування тварин на м'ясо є нерентабельною галуззю, яка постачає сировину для переробної та харчової промисловості; обсяги виробництва основних видів продукції щорічно зменшуються і не задовольняють внутрішню потребу країни. Створення умов для ефективного конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва повинна забезпечувати державна аграрна політика, оскільки дане питання не може бути вирішене на рівні галузі, регіонів або окремих підприємств, які не можуть впливати на фінансово-кредитну, бюджетну політику, вирішувати проблему диспаритету цін. Окрім цього, в Україні необхідно створити економічний механізм міжгалузевих відносин у системі АПК, який би забезпечив прибутковість виробництва продукції тваринництва, підвищив інвестиційну привабливість галузі. Важливою складовою функціонування галузі тваринництва залишається державна підтримка вітчизняних виробників.

Стан вивчення проблеми. Питання захисту та підтримки галузі тваринництва останніми роками набули особливого значення. Проблеми виробництва і реалізації продукції тваринництва привертають увагу багатьох українських науковців. Значний внесок у вивчення проблем і перспектив державного регулювання галузі тваринництва в Україні зробили В.Я. Месель-Веселяк, В.К. Збарський, В.П. Горьовий, Л.Д. Тулуш. Але питання ефективного впливу державного регулювання на розвиток тваринництва є актуальними і дискусійними, тому потребують додаткового обґрунтування.

Завдання і методика досліджень. Основними завданнями дослідження є аналіз та оцінка основних напрямів державної аграрної політики щодо створення сприятливих умов і стабілізації розвитку галузі тваринництва, визначення показників ефективності проведених заходів і витрачених коштів з бюджету. У процесі вивчення проблеми використовувались аналітичні методи обробки статистичної інформації, порівняння подій у динаміці, графічного відображення структурних змін. Інформаційною базою слугували законодавчі та нормативні акти, наукові статті, статистичні збірники.

Результати досліджень. Фінансове забезпечення переорієнтації сільськогосподарських підприємств на випуск конкурентоздатної продукції потребує підтримки з боку регіональних адміністрацій і відомчих структур, залучення засобів у формі кредитів, позик, лізингу, своєчасних виплат дотацій і компенсацій за продукцію, корми.

Основними законами, які регламентують державну підтримку розвитку сільського господарства, є Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24.06.2004 р. № 1877-IV та Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р." від

18.10.2005 р. №2982-IV. Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників з державного бюджету здійснюється за 16 основними програмами. У 2011 р. основними напрямками державної підтримки тваринництва були такі.

Таблиця 1 - Основні напрями державної підтримки тваринництва

Назва нормативного документу 1	Напрями державної підтримки 2
Постанова КМУ від 04.10.10 р. № 900 із змінами, внесеними згідно ПКМУ № 96 від 07.02.11 р.	Бюджетні кошти виділяються для відшкодування суб'єктам господарювання до 50 відсотків вартості робіт (без урахування ПДВ) за завершеними у 2009-2011 рр. етапами будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, у яких згідно з проектом повинно утримуватися не менш як 500 голів великої рогатої худоби, у тому числі не менш як 300 корів або не менш як 1200 свиноматок, або не менш як 1 млн. голів птиці, та до 30 відсотків вартості робіт (без урахування ПДВ) за завершеними у 2009-2011 рр. етапами будівництва та реконструкції підприємств з виробництва комбікормів.
Постанова КМУ від 11.08.10 р. № 794 із змінами внесеними згідно ПКМУ № 96 від 07.02.11 р «Про затвердження Порядку використання у 2011 р. коштів Стабілізаційного фонду для здійснення фінансової підтримки підприємств через механізм здешевлення кредитів »	Часткова компенсація відсоткової ставки за залученими підприємствами агропромислового комплексу у банках коротко-, середньо- та довгостроковими кредитами. Компенсація надається позичальникам за кредитами, залученими у національній валюті у розмірі подвійної облікової ставки Національного банку, що діє на дату нарахування відсотків за користування кредитами, та в іноземній валюті у розмірі 10 відсотків річних, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами.
Постанова КМУ від 28.07.10 р. №647 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва »	Часткова компенсація, яка надається на безповоротній основі і встановлюється в розмірі 30 відсотків вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва без урахування сум податку на додану вартість згідно з переліком затвердженим Міжвідомчою експертною радою.
Постанова КМУ від 02.03.11р. № 181 «Про затвердження розмірів виплат для надання державної підтримки галузі тваринництва на 2011 рік»:	<ul style="list-style-type: none"> - бюджетна дотація за реалізоване молоко сільськогосподарським підприємствам – 0,35 грн. за 1 кг у перерахунку на базисну жирність; фізичним особам – 0,30 грн. за 1 кг у перерахунку на базисну жирність; - бюджетна дотація за вирощені та продані на забій і переробку переробним підприємствам: молодняк ВРХ – 1,5 грн. за 1 кг живої ваги; свині (крім свиноматок і кнурів) – 1 грн. за 1 кг живої ваги; - часткове відшкодування витрат фізичним особам (населенню) за закупівлю нової установки індивідуального доїння: в межах фактичних витрат, але не більш як 5000 гривень за одиницю.

Продовження табл. 1

Постанова КМУ від 02.03.11 р. № 182 “Про затвердження розмірів тваринницької дотації на 2011 р.”	Спеціальна бюджетна дотація за поголів'я корів м'ясного напрямку продуктивності: - племінним заводам – до 1900 грн. за 1 голову; - племінним репродукторам – до 1000 грн. за 1 голову; - іншим сільськогосподарським підприємствам – до 600 грн. за 1 голову; Спеціальна бюджетна дотація за поголів'я телиць, закуплених у фізичних осіб (населення) для вирощування - до 7 грн. за 1 кг живої ваги.
Відповідно до ч. 7 ст. 20 Бюджетного кодексу України постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 року № 515	Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання програми селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу

Щодо відродження тваринництва, науковці та уряд вважають, що майбутнє галузі залежить від великотоварного виробництва. Тому одним із пріоритетних напрямів бюджетного фінансування визначено часткове відшкодування вартості будівництва (або реконструкції) тваринницьких ферм і комплексів. На такі цілі в Державному бюджеті поточного року закладено 500 млн. грн. Кошти виділяються на конкурсних засадах. При цьому перевага надається суб'єктам господарювання, що застосовують новітні технології тваринництва, енергоощадні обладнання, впроваджують інноваційні проекти, які пройшли попередню державну реєстрацію. Реалізація заходів цих програм знаходить відображення у позитивному розвитку галузі.

Країна з кожним роком нарощує обсяги фінансових ресурсів, які спрямовуються на підтримку розвитку сільського господарства. Проте, вони не приводять до запланованого зростання обсягів виробництва і продуктивної віддачі галузей, необхідних для товаровиробників забезпечення фінансовими ресурсами, тобто ефективність використання бюджетних коштів залишається низькою [1].

Нарощування обсягів виробництва продукції тваринництва обумовлюється двома факторами: надання державою системи пільг для розвитку галузі та інвестиційними надходженнями у розвиток тваринницького бізнесу. Частково проблеми внутрішнього ринку щодо виробництва продукції тваринництва та продуктів її переробки можуть вирішитися через державні дотації. Тому Державним бюджетом 2011 р. передбачено 14,2 млрд. грн. прямої державної підтримки, з яких для галузі тваринництва - 2,7 млрд. гривень.

Фактичні обсяги виплат із державного бюджету були набагато меншими, що обумовлено кризовими явищами в країні та дефіцитом бюджетних коштів (табл. 2).

Прямі бюджетні дотації для розвитку тваринництва становили у 2011 р. 101,1 млн. грн., що майже вдвічі менше показників 2009 р. Крім того, частка тваринництва у сумі одержаних державних виплат щорічно зменшується. Якщо у 2009 р. на тваринництво припадало 27,7 % бюджетних дотацій та 39,1 % за рахунок повернення ПДВ, то у 2011 р. ці виплати становили 13,9 та 22,8 % відповідно.

Таблиця 2 - Державна підтримка галузі тваринництва в Україні

Показники	2009р.	2010р.	2011р.	2011 р. у % до 2009 р.
За рахунок бюджетних дотацій, всього, млн. грн.	738,5	1316,0	729,3	98,8
в т.ч. для розвитку тваринництва	204,5	269,5	101,1	49,4
Питома вага виплат на тваринництво, %	27,7	20,5	13,9	-13,8 в. п.
За рахунок ПДВ, млн. грн.	2539,6	3292,1	3598,6	141,7
в т.ч. для розвитку тваринництва	992,4	1501,9	818,8	82,5
Питома вага виплат на тваринництво, %	39,1	45,6	22,8	-16,3 в. п.

Дослідження структури державних дотацій за галузями тваринництва свідчить, що найбільшу питому вагу мають виплати не за видами продукції, а за іншими напрямками (47,1 млн. грн. або 51,5 %), в яких переважають кошти для відшкодування суб'єктам господарювання до 50 відсотків вартості робіт (без урахування ПДВ) за завершеними етапами будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів (рис. 1).

Велику частку у структурі видатків займають компенсаційні виплати за вирощені і продані на забій і переробку тварини суб'єктам господарювання, які мають власні (орендовані) переробні потужності, або забиті та перероблені у власних (орендованих) переробних цехах.

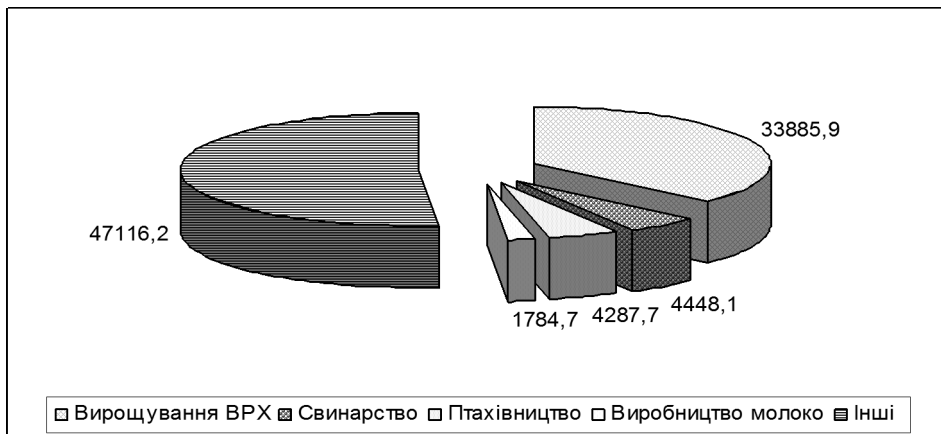

Рисунок 1. Структура прямих державних дотацій в Україні за галузями тваринництва у 2011 р., тис. грн.

Серед галузей перевагу має вирощування великої рогатої худоби – 33,9 млн. грн. (37,0 %). Птахівництво і свинарство отримали з бюджету майже рівні виплати – 4,7-4,8 %.

Інша ситуація складається у використанні коштів за рахунок повернення ПДВ. Тут лідером виступає птахівництво – 442,2 млн. грн. або 54,5 % (рис. 2).

На нашу думку, ефективність використання тієї частини бюджетних коштів, яка направлена на відтворення основних засобів тваринницьких комплексів, можна визначити на основі приростів виробничих потужностей аграрних підприємств.

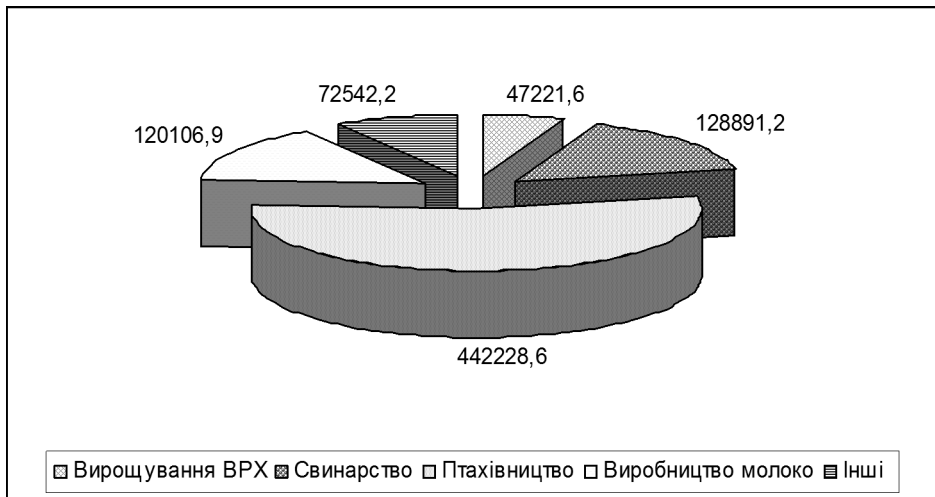

Рисунок 2. Структура державної підтримки тваринництва за галузями в Україні за рахунок ПДВ у 2011 р., тис. грн.

Важливою складовою дослідження є визначення результатів та ефективності використання бюджетних коштів. Приріст поголів'я за галузями частково відображає доцільність використаних коштів, але, на нашу думку, основним показником повинен бути приріст виробництва основних видів продукції тваринництва. При цьому, витрати з держбюджету необхідно розглядати як один із багатьох факторів, які сприяють розвитку галузі. Адже на обсяги виробництва впливають, крім державних дотацій, рівень конкуренції, ціни на ринку продукції і ресурсів, рівень прибутку в галузі, митне регулювання, податкове навантаження. Так, при скороченні виплат із бюджету у 2011 р. на розвиток тваринництва на 50,6 % порівняно з 2009 р., приріст у виробництві продукції свинарства і птахівництва не припинився. При цьому скотарство, отримуючи щорічно значні державні дотації, має негативні тенденції розвитку виробництва (табл. 2).

Таблиця 3 - Виробництво продукції тваринництва в Україні, тис.т

Показники	2005	2009	2010	2011	2011 р у % до 2009 р.
М'ясо (у забійній вазі)	1597,0	1917,4	2059,0	2143,8	111,8
в т.ч. сільськогосподарські підприємства	588,1	1034,2	1134,4	1215,3	117,5
питома вага, %	36,8	53,9	55,1	56,7	2,8 в. п.
Із загальної кількості:					
яловичина	561,8	453,5	427,7	399,1	88,0
свинина	493,7	526,5	631,2	704,4	133,8
м'ясо птиці	496,6	894,2	953,5	995,2	111,3
Молоко	13714,4	11609,6	11248,5	11086,0	95,5
в т.ч. у сільськогосподарських підприємствах	2582,5	2236,0	2216,6	2245,9	100,4
питома вага, %	18,8	19,3	19,7	20,3	1,0 в. п.

Як позитивні моменти розвитку тваринництва за останні три роки слід відзначити щорічний приріст загальних обсягів виробництва м'яса всіх видів, особливо в сільськогосподарських підприємствах, зростання надходження продукції на переробні підприємства, прирости у виробництві і реалізації молочної продукції сільськогосподарськими підприємствами. Залишаються невирішеними питання оптимізації структури виробництва м'яса за видами та ефективного розвитку скотарства.

Виробництво м'яса всіх видів в Україні за три роки зросло на 11,8 %, у сільськогосподарських підприємствах – на 17,5 %, у тому числі виробництво м'яса свиней в усіх категоріях господарств зросло на 33,8 %, м'яса птиці – на 11,3 %. Проте, виробництво яловичини зменшилося на 12 % і у структурі виробництва займає лише 18,6 %. Виробництво молока зменшилося на 4,5 % за рахунок скорочення виробництва у домашніх господарствах і аграрні підприємства також не забезпечують стабільних приростів. Отже, витрати державного бюджету на підтримку розвитку тваринництва суттєво не вплинули на розвиток скотарства, у галузі не припинилися щорічні спади виробництва.

Висновки. Державна підтримка розвитку тваринництва має важливе значення, проте залишається нерозв'язаною проблема ефективного її використання. У цілому, можна визначити два основні напрями державних дотацій:

- за вироблену продукцію, яка повинна позитивно впливати на обсяги виробництва і рентабельність галузі;
- за введення в експлуатацію нових комплексів, основних засобів, техніки - показником ефективності в даному випадку виступає приріст виробничих потужностей, поголів'я тварин, фондівіддача.

На нашу думку, з боку держави необхідно концентрувати кошти на найбільш важливих напрямках, які будуть стимулювати виробництво тих видів продукції, які забезпечують продовольчу безпеку в країні. Державні програми повинні бути прогнозованими і стабільними. В якості мети державної політики слід визначити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

Перспектива подальших досліджень може бути спрямована на те, що бюджетна політика підтримки галузі повинна бути погодженою із ціновою, кредитною та страховою політикою. Окрім перелічених шляхів державної підтримки виробників продукції тваринництва, необхідне створення сприятливого інвестиційного клімату; розвиток лізингової діяльності; узгодження цінової, податкової й кредитної політики з урахуванням реальних потреб сільськогосподарських товаровиробників; створення спільних підприємств із пайовою участю іноземного капіталу; цільове бюджетне фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Збарський В.К. Державна підтримка сільського господарства / В.К. Збарський, В.П. Горьовий // Економіка АПК. – 2010. - №4. – С.74-80.
2. Тулуш Л.Д. Стратегічні напрями бюджетного регулювання розвитку агропромислового виробництва в Україні / Л.Д. Тулуш, О.Д. Радченко // Економіка АПК. – 2012. - №10. – С. 81-90.
3. Сільське господарство України у 2011 році. Статистичний збірник // Електронний ресурс. Доступ : www.ukrstat.gov.ua.